Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ
на
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»

на тему:

КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ДИСКАЛЬКУЛІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Виконала: студентка ІІ курсу 614з групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітня програма: Спеціальна освіта
Денисенко Людмила Дмитрівна
Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Хрипун Д. М.
Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Лемещук М. А.

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП……... 3

РОЗДІЛ 1. **НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОВОЛОДІННЯ ЛІЧБОЮ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ…….** 7

1.1. Особливості пізнавальної діяльності у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення…… 7

1.2. Сучасний стан вивчення проблеми оволодіння лічбою у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення……..……. 17

РОЗДІЛ 2. **ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДИСКАЛЬКУЛІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ…….** 31

2.1. Оцінка стану сформованості математичних уявлень у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення……. 31

2.2. Експериментальна перевірка ефективності корекційно-педагогічної роботи з профілактики дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення……. 53

ВИСНОВКИ……

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема навчання дітей із тяжкими мовленнєвими порушеннями, зокрема й дітей із моторною алалією, є актуальною для сучасної теорії та практики логопедії. Моторна алалія розглядається фахівцями як складний комплекс мовленнєвих та немовленнєвих порушень. До немовленнєвих порушень дослідники відносять недорозвиток вищих психічних функцій (зорового сприйняття, пам'яті, уваги та ін.), Порушення загальної та дрібної моторики (В. Воробйова, В. Ковшиков, Р. Левіна, Є. Мастюкова, Н. Трауготт, О. Усанова, С. Шаховська та ін).

Встановлено, що специфічні особливості розвитку когнітивної та мовленнєвої сфер у дітей з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі й у дітей з моторною алалією, зумовлюють своєрідність формування математичних уявлень та навичок лічбової діяльності (О. Германовська, С. Кондратьєва, О. Степкова, Л. Томме та ін).

Значний внесок у вивчення алалії внесли М. Богданов-Березовський, Р. Бєлова-Давид, Г. Гуцман, Р. Коен, А. Кусмауль, А. Лібман, Н. Трауготт, Е. Фретельс, М. Хватцев, а в більш пізній час Л. Волкова, В. Воробйова, М. Єрмакова, О. Захарова, П. Гуровець, В. Ковшиков, А. Колєснікова, Ю. Коломієць, С. Кондукова, Р. Левіна, В. Левченкова О. Мастюкова, Є. Мустаєва, В. Орфінська, Г. Парфьонова, Н. Січкарчук, Є. Соботович, Ю. Сорочан, М. Шеремет та інші.

Серед порушень процесу оволодіння математичними поняттями дослідники виділяють дискалькулію як специфічні порушення лічбових навичок, які виявляються на початковій стадії навчання дітей рахунку (Р. Лалаєва, С. Мнухін, С. Шапіро та ін.). Вивчення феномену дискалькулії має велике значення, і не лише як проблема, що лежить в основі труднощів, які зазнають діти при засвоєнні навичок рахунку. При дискалькулії спостерігається стійке порушення всієї математичної діяльності, що проявляється у труднощах при оволодінні математичним словником,

сприйнятті тексту завдання, запису математичних виразів тощо. Багато дослідників зазначають, що дискалькулія не є ізольованим порушенням, а в ряді випадків вона супроводжується порушеннями оволодіння письмним мовленням. Це найчастіше проявляється в учнів з тяжкими порушеннями мовлення (С. Мнухін, Ю. Дем'янов, М. Іпполітова, С. Шапіро, Л. Цвєткова та ін).

У зазначених вище дослідженнях виявлено взаємозв'язок у формуванні мовленнєвих та немовленнєних психічних функцій, що лежать в основі оволодіння математичними уявленнями, сформульовані принципи та напрями корекції дискалькулії у дітей молодшого шкільного віку (Р. Лалаєва, А. Гермаковська). Проте, як показав аналіз літератури, проблеми формування в дітей із моторною алалією немовленнєвих психічних функцій і процесів, що зумовлюють розвиток навичок лічбової діяльності, значущі визначення напрямів корекційної роботи з учнями з тяжкими порушеннями мовлення залишаються недостатньо розробленими.

На підставі аналізу теоретичних джерел з'ясовано, що існує проблема навчання математики учнів з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі проведення корекційної роботи з профілактики дискалькулії в цих дітей, з одного боку, та невелика кількість даних про шляхи виявлення у учнів схильності до дискалькулії та напрямів корекційно-педагогічної роботи з її подолання на початкових етапах навчання у школі.

Саме це визначає актуальність проблеми дослідження: вивчення сенсорного, мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів на початковому етапі шкільного навчання як основних компонентів, значущих для формування математичних уявлень та понять, з метою виявлення схильності до виникнення дискалькулії та визначення напрямків корекційно-педагогічної роботи з її профілів. На основі вище зазначеного було сформульовано тему дослідження: «Корекційно-педагогічна робота з профілактики дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення».

Об’єкт дослідження – корекційно-педагогічна робота з молодшими школярами із тяжкими порушеннями мовлення в закладах спеціальної освіти.

Предмет дослідження – попередження дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення в закладах спеціальної освіти.

Мета дослідження – теоретично обгрунтувати та експериментально перевірити ефективність корекційно-педагогічної роботи з попередження дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення в закладах спеціальної освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми оволодіння лічбою молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення.

2. Оцінити стан сформованості математичних уявлень у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення.

3. Експериментально перевірити ефективність корекційно-педагогічної роботи з попередження дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення.

Методи дослідження. Теоретичні: аналіз, порівняння і узагальнення психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми; емпіричні: вивчення науково-методичної літератури, цілеспрямовані спостереження, діагностичні завдання.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дослідження можуть бути використані логопедами у корекційно-педагогічній роботі з попередженя дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення.

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Немирівська спеціальна школа» Вінницької обласної Ради.

Апробація дослідження: Основні практичні та теоретичні положення роботи відображено у тезах: Денисенко. Л., Хрипун Д. Корекційно-педагогічна робота з профілактики дискалькулії у молодших школярів із

тяжкими порушеннями мовлення. *Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки*. Матеріали 9-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2023 р.). Умань: Візаві, 2023. С. 57–59.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування). Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 75 сторінок. Основний текст – 65 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє зробити такі загальні висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми оволодіння лічбою молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення дозволив з'ясувати, що передумовами вмінню вирішувати математичні завдання є розвиток всіх типів мислення з урахуванням їхнього еволюційного розвитку (наочно-дійове, наочно-образне, вербально-логічне).

Особливо труднощі під час навчання математики молодші школярі з тяжкими порушеннями мовлення відчувають при розумінні та вирішенні математичних завдань. Провідну роль під час навчання дітей розв'язувати задачі відіграє прийом моделювання, побудова конкретної моделі, засвоєння алгоритму розв'язання певного типу задач.

При цьому, мовлення займає особливе місце у розвитку математичної діяльності дитини. Враховуючи цей факт, необхідно максимально включати мовленнєві позначення на всіх етапах формування математичних дій, починаючи з етапу матеріалізації, тобто виконання рахункових операцій з використанням практичних дій.

2. Під час оцінки стану сформованості математичних уявлень у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення були використані адаптовані варіанти діагностичних методик О. Лурії, Л. Виготського, Т. Ахутіної та ін. Це дало можливість визначити схильність до виникнення певного виду дискалькулії в процесі шкільного навчання; здійснити вивчення сенсорного, інтелектуального та мовленнєвого компонентів, значущих формувань математичних уявлень і понять; виявити різнорівневі та специфічні порушення мовленнєвого розвитку, низький рівень розвитку перцептивних функцій. При цьому якісна своєрідність розвитку мовленнєвої діяльності дозволить прогнозувати труднощі засвоєння математики в умовах шкільного навчання та виникнення стійких специфічних порушень в оволодінні

навичками лічбової діяльності – дискалькулії; для повноцінного формування математичних уявлень в умовах навчання необхідно використовувати спеціальні завдання, спрямовані на профілактику дискалькулії з урахуванням диференційованого підходу.

Під час відтворення складової структури слова діти відчували значні труднощі. До найбільш характерних помилок, нами були віднесені наступні: скорочення числа складів у слові, уподібнення складів усередині слова, перестановка складів. Подібних помилок діти припускалися як у своєму мовленні, при називанні предметів та явищ, так і при повторенні за педагогом. Виявлені в ході обстеження грубі порушення складової та звукової структури слова, у ряді випадків призводили до дезорганізації всього звуко-складового складу слова, що робило їх зовсім не впізнаваними.

Під час виконання завдання «Диференціація за кольором» нами було відзначено вміння дітей не лише класифікувати предмети за кольором, але й правильно словесно позначати той чи інший колір, що свідчить про досить високий рівень розвитку. У дітей не викликало труднощів виділення ознаки класифікації (кольору) і правильне виконання самої операції.

Виконання завдання «Впізнавання пунктирних зображень», метою якого було виявлення вміння аналізувати предмети, зорово сприймати предмети в ускладнених умовах, викликало у дітей незначні труднощі. Зокрема, у випадку, де зображення було ускладнено додатковими лініями, спостерігалися помилки у розпізнавання знайомих зображень. Найбільші труднощі викликало розпізнавання зображень, накладених один на одного. Слід зазначити, що навіть за правильного розпізнавання зображення предмета діти допускали вербальні заміни по семантичною ознакою: «кухоль» замість «чашка», «савок» замість «лопата» і т.д.

3. Експериментальна перевірка ефективності корекційно-педагогічної роботи з профілактики дискалькулії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення показала, що в учнів були сформовані уявлення щодо основних розділів програми навчання математики в 1 класі

спеціальної школи. Під час корекційних занять використовувалися вправи із формування в дітей уявлень про збереження кількості, які прийнято називати «Завданнями Піаже». Дітям пред'являлися об'єкти (або реальні предмети), зображені на малюнку ліворуч та задавалися запитання чи однакові ці об'єкти. У всіх випадках діти зазвичай казали: «Однаково». Потім на очах дитини змінінювали форму одного з предметів після цього знову запитували дитину чи однакові тепер ці два предмети? Відповіді залежатимуть від того, на якій стадії розвитку пізнавальних здібностей перебуває дитина.

Результати навчального експерименту свідчать про значне покращення стану перцептивних функцій у дітей із ТПМ. Проби на дослідження зорового сприйняття показали, що просте зорове впізнавання реальних об'єктів та їх зображень дітьми з ТПМ не відрізняється від однолітків, з нормотиповим розвитком. Діти, віднесені нами після навчання до середнього рівня та рівня вище середнього, продовжували відчувати незначні труднощі у впізнанні зображених предметів зі збільшенням інформативних ознак: контурні, пунктирні, зашумлені, накладені зображення. Нами зазначено, що після навчального експерименту діти з ТПМ як і раніше зазнавали труднощів при виконанні завдань на класифікацію за формою, кольором, величиною але значно покращилися показники за рівнем сформованості предметного, літерного та цифрового гнозису. Діти оволоділи навичками прямого та зворотного рахунку до 10 і з переходом через десяток. Вони знали склад числа та способи утворення числа, оволоділи основними арифметичними діями з числами, вирішували прості та складні завдання. У дітей, яких ми віднесли до середнього рівня та вище середнього, ці вміння та навички були сформовані, але недостатньо автоматизовані.

Аналіз даних навчального експерименту дозволив зробити висновок про позитивну динаміку в інтелектуальному та мовленнєвому розвитку молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення, а також досить високий рівень розвитку математичних уявлень.

Навчальний експеримент як складовий компонент загальної системи корекційно-педагогічної роботи з молодшими школярами із тяжкими порушеннями мовлення сприяв покращенню шкільної адаптації та успішності у навчанні.